

če tudi le malo časa; mohamedanci pa imajo vseskozi pri čitanju svete knjige to navado, kakor sem pozneje še večkrat videl.

Gredeč iz džamije sem se vedno oziral nazaj, čudil se lepemu, gladkemu tlaku na dvorišču, gledal, kako so se umivali pri umivališču, občudoval velik stolp z uro — posebnost te džamije —,

prišedši ven pa sva oba zaklicala slovo zahajajočemu solncu. Tako plameneče, s tako močnim žarenjem ne zahaja pri nas solnce, kakor zahaja nad puščavo za piramidami. Mesto svetlika v raznih barvah, pa kmalu je objame mrak, ki trpi tam le malo časa, in noč zagrne lepe prizore.

(Dalje.)

Slovstvo.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige «Maticе Hrvatske» za l. 1892.

F. M. A. Mignet. *Poviest francuzke revolucije. Od godine 1789. do godine 1815. Preveo, pripomenkom i kazalom popratio Ivan Rabar. Zagreb. Naklada «Maticе Hrvatske». 1892.* Knjižarska cena gl. 2:50. Str. XXII + 394. 8°. — Med letošnjimi matičnimi knjigami nas je ta najbolj iznenadila. «Matica» je pretrgala red v svojih zgodovinskih knjigah ter posegnila v najnovejši čas, da bi tako — kakor beremo v uvodu — ustregla mnogim svojim udom. — Ker sega Mignetovo delo le do prvega pariškega mira leta 1814., vendar je pa v ozki zvezi z revolucijo tudi Napoleonova vrnitev iz Elbe, njegovi zadnji boji in dunajski kongres, zato je prestavljavec sam dodal nekoliko strani (338 do 343). Istotako je v začetku knjige kratko naskikal politične razmere v Evropi ob času francoske prekucije. — Mignet si je s to knjigo pridobil veliko slavo, francoska akademija ga je prav zaradi tega dela sprejela med svoje «nemrle», a prestavljeno je na vse večje evropske jezike (tudi na češki). V resnici se ne morejo oporekati velike prednosti temu delu. Neštevilni dogodki in izpremembe se vrsté neprisljeno, naravno in pregledno; ogromna tvarina, katero podaje prekucija, obdelana je kratko in jedrnato, sicer le v glavnih potezah, vendar zanimivo, mično in gladko, kakor zna pisati le Francoz. S te strani moremo le hvaliti Mignetovo zgodovino francoske revolucije. — Z druge strani pa ima to slavljeno delo znatne hibe. V uvodu matičnega izdanja se sicer hvali Mignetova nepristranost in obzirnost v raznih vprašanjih, zlasti v verskih, vendar ko smo brali delo, nismo se mogli o tem prepričati, marveč nam se je delo kazalo kot umetalno sestavljeno proslavljanje revolucije. Pisatelj ne more prikrivati svoje osebne navdušenosti za republikansko-prekucijska načela; z lepimi besedami povzdiguje dobre in lepe njene strani, o slabih pa molči ali jih pa pripisuje drugim vzrokom, največ njenim

nasprotnikom. Mignet je bil navdušen pristaš republikanske stranke pod Ludovikom XVIII. in Karolom X., ter je urejal celó prekucijske časnike: v tem času je sestavil tudi zgodovino revolucije, seveda z republikanskega stališča. Tudi versko-cerkvena vprašanja razmotruje z racionalističnega stališča. Civilna konstitucija duhovščine ne sega po njegovih mislih niti najmanje v nauk in cerkveno bogoslužje (str. 70 in 78 hrv. prev.), dasi je ta konstitucija zavrgla vrhovno papeževo oblast ter iz duhovnikov napravila državne uradnike. Dalje trdi, da je revolucija hotela obnoviti starinsko cerkveno urejenje in prvotno čistost vere (stran 71). Revolucionarji in slobodni zidarji naj bi obnovili čistost vere in bogoslužja! — Po njegovih mislih to ni bilo delo filozofov, ampak strogih kristijanov, ki so hoteli, da bi bogoslužje imelo svoje oporišče v ustavi ter da bi z ustavo vred služilo državi na korist (na isti str.). Mignetovim «strogim kristijanom» je država zadnji in najvišji smoter! Francoska duhovščina je ugovarjala proti zaplenitvi cerkvenega imetka in se odločno upirala civilni konstituciji. Mignet jo zato hudo graja, da je iz sebičnosti in podlega kruhoborstva postala sovražnica revolucije (str. 68, 69, 70). Pod plaščem vere, pravi, so duhovniki iskali svojo lastno korist, dražili ljudstvo proti narodni skupščini, napadali revolucijo na prižnici in v spovednici ter netili nemire in vstaje. Pri tem je pa pozabil povedati, kakšno korist so imeli od tega uporni duhovniki: mnogi so morali zapustiti domovino, na stotine jih je ječalo po temnicah, premnogi so našli smrt pod gilotinami, dočim so oni, ki so prisegli na ustavo in ki so znali obračati plašč po vetru, mirno uživali svoje dohodke. Kje je torej kruhoborstvo in sebičnost? Verski fanatiki so bili krivi, da so se v skupščini vzdigovali brezverci (str. 79). — Mignet kot republikanec seveda ni prijazen Napoleonu, vendar pa opravičuje njegovo ravnanje z drugimi narodi, zlasti ga slavi kot rešitelja in nositelja kulture na Španskem. Takrat, ko se je vse treslo pred mogočnim Napoleonom, osupnili so hrabri Španci s svojim junaštvom

vso Evropo, boreč se kakor levi za slobodo domovine in za postavnega kralja. Mignetu je ta orjaška borba delo fanatizma in mračnjaštva. Napoleona bi bili morali sprejeti kot kakega Mesijo, ker jim je šele on prinesel slobodo in civilizacijo. Španija je bila prej uboga, neomikana, polna samostanov, vladali so v njej mnihi, in kot taka je bila nesposobna za slobodo (str. 324). Napoleon je samostane odpravil ter tako Španiji odprl pot do slobode in napredka in v tem oziru je on pravi preroditelj Španije!

V uvodu te knjige beremo, da «Matica» ni hotela nikomur prepustiti, da bi samostalno obdelal revolucijo zaradi mnogih kočljivih vprašanj. Mi pa mislimo, da bi bilo boljše, ko bi se bilo to delo izročilo večjemu pisatelju, ki bi bil porabil najboljša novejša in starejša dela pisateljev različnega mišljenja. Tako bi se bilo marsikatero vprašanje obdelalo drugače, če tudi bi bilo delo morebiti nekoliko narastlo. Mislimo, da Mignetova zgodovina poleg vseh lepih lastnostij ne bode posebno ugajala širjemu občinstvu, ker je preveč zbita. Sicer je čas revolucije 1789—1815 kratek, ali po važnosti in po nasledkih presega stoletja, zatorej ne bi bilo preveč, ko bi nam «M. H.» podala zgodovino francoske revolucije v dveh zvezkih. To bi ustrezalo zlasti onim udom, ki nimajo prilike brati večjih del. — O prevodu samem ne moremo soditi, ker nimamo pri rokah francoskega izvirnika, vendar je celotno gladek in se ugodno čita. Jezik je v obče dober, dasi se nahajajo sem ter tje nekatere nepravilnosti, tako n. pr. rabi večkrat aoristno obliko tretje osebe množine za imperfekt: sokoliše m. sokoljahu (85), haraše m. harahu (136) itd.; prepogosto rabi zaime tretje osebe: on je rekel, on je dal . . ., v čemer je menda vpliv francoskega izvirnika.

Zvedenim čitateljem priporočamo Mignetovo zgodovino, katera jim bode nekaj repertorij: a kdor se hoče natančneje in nepristrano poučiti o revoluciji, naj čita druga dela.

F.

Kristof Kolumbo i otkriće Amerike.
Napisao Juraj Carić. Sa 51 slikom i geografskom kartom Kolumbovih putovanja. Nagradjeno iz zaklade Adolfa Veber-Tkalčevića. Za godinu 1891. Zagreb 1892. Knjižarska cena 1 gld. 50 kr. — S to knjigo je «M. H.» hotela proslaviti štiristoletnico onega dogodka, ki je zgodovino človeštva privedel v nov tir, in spomin moža, «ki je dovršil delo, katero je potreslo ves svet, kateri je uničil predsodke stoletij, kateri je združil izhod z zahodom in zjedini človeštvo». — Dobro je, da se je tudi «Matica» spomnila velikega moža, katerega je lani proslavljala ves svet, ker odkritje Amerike ni bilo brez upliva na Hrvaško kot primorsko zemljo, zlasti na staroslavni Dubrovnik.

Mislamo, da je dostojno proslavila s to knjigo spomin Kristofa Kolumba, ker nam jasno in nepristransko kaže, kaj je bil Kolumb in kaj je storil. Delo je razdeljeno na dvajset poglavij. V prvem poglavju nam slika Ameriko in njene stanovnike pred odkritjem Kolumbovim, v drugem in tretjem pa razna potovanja in odkritja pred Kolumbom. V četrtem poglavju začenja s Kolumbom ter v naslednjih poglavjih opisuje živ-

ljenje in delovanje Kolumbovo, njegove osnove, razna potovanja in odkritja, njegovo trpljenje in zasluge za človeštvo. Spominja se tudi drugih mož, prijateljev in nasprotnikov Kolumbovih, kateri so sodelovali pri odkritju Amerike, a prav zanimivo nam slika tudi ameriška ljudstva, njih šege in — njih žalostno usodo. Z ostrimi besedami šiba nesramno, divje ravnanje lakomnih in razuzdanih Špancev z ubogimi Indijani, katero je na večno sramoto krščanskemu imenu in evropski oliki. — Gospod pisatelj kaže veliko spoštovanje do Kolumba, katerega so nekateri učenjaki krivično obsodili in prezrli kot kakega srednjeveškega nevedneža in sanjarja. Lahko rečemo, da nam je v tej knjigi Kolumb predočen v dostojni sliki. Moramo se čuditi njegovemu veleumu, njegovi vstrajnosti in vedrosti duha v najtežjih okoliščinah. Opozarja tudi čitatelja na Kolumbovo globoko versko prepričanje, ker ravno od todi je dobival njegov duh močno podporo pri vseh podjetjih in v vseh slučajih življenja. Poudarjajoč lepe vrline in zasluge Kolumbove ni zamolčal niti njegovih napak, brez katerih ni človeka na svetu.

Notranji vsebini je primerna tudi vkusna vna-nja oblika, a tudi jezik je posebno lep in pravičen. — Na naslovni strani beremo «Kristof Kolumbo», a v knjigi beremo vedno «Kolumb». Zakaj ni povsodi jednako? Pravilnejše bi bilo vedno pisati Kolumbo. Omenjamo še, da je v tej knjigi pravopis izveden po strogo fonetiških pravilih. V hrvaškem slovstvu se že več let bije boj med fonetičnim in etimologičnim pravopisom; sedaj je zagotovljena zmaga fonetiki, ker se že tudi šolske knjige po ukazu deželne vlade pišejo s fonetičnim pravopisom. Matica še pripušča oba pravopisa, ker bi si sicer odbila mnogo delavcev: a ni dvoma, da bode tudi v njenih knjigah prevladala sčasoma fonetika, ki je najprimernejša hrvaško-srbskemu jeziku. Res je, da v doslednosti fonetika ustvarja marsikaj čudnega, ali to slabost ima še v večji meri tudi etimologični pravopis.

Mislamo, da je «lapsus calami» ali tiskarska pomota, kar beremo na str. 123, da je papež Aleksander III. potegnul meridian čez Azore in tako razdelil oceanske zemlje; to je bil Aleksander VI. (1492—1503.)

Na str. 71 je nekoliko preostro obsodil znanstvene proizvode srednjega veka: «U tamnoj i dugoj noći srednjega vijeka bilo je nastalo traga svakomu napretku geografske znanosti i cjeplidlačarenje skolastika trošilo je vrijeme i varalo misao prelom praznih tančina i sofizama.» — «Nastalo je traga svakomu napretku geografske znanosti? Vendar nam zgodovina spričuje, da so v srednjem veku bolje poznavali zemljo, kakor stari, ker so krščanski misijonarji prehodili od severa do juga barbarske zemlje in ker so se pokazali na pozorišču svetovne zgodovine prej neznanim narodi. Zlasti pa je neovrgljiva resnica, da so križarske vojske mnogo koristile zemljepisni vedi.

In pod praznimi «tančicami in sofizmi» morebiti misli velike učitelje srednjega veka, kakor Anzelma, Tomaža Akvinskega i. dr.? — Čudno, da so iz teh praznih «tančin in sofizmov» vzrastla